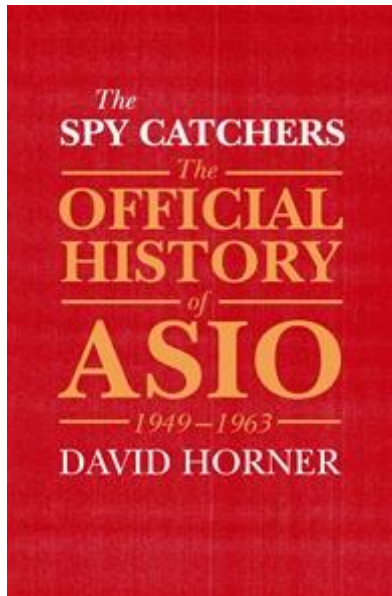

Boekbespreking

The Spy Catchers: The Official History of ASIO, 1949-1963 (volume 1)

David Horner, Sydney, 2014, 710 pagina's.

Het is inmiddels een mooie traditie in het buitenland. Wetenschappers inhuren die met onbeperkte toegang tot de archieven van een inlichtingen- en veiligheidsdiensten een onafhankelijk geschiedenis over die dienst schrijven. Al in 1998 schreven de Noorse historici Trond Bergh en Knut Einar Eriksen in opdracht van de Noorse veiligheidsdienst, een tweedelige studie over de geschiedenis van die dienst PST, getiteld *Den hemmelige krigen: overvåking i Norge 1914-1997* (De geheime oorlog: veiligheidsdiensten in Noorwegen 1914-1997). Twee kloeke delen van meer dan 1000 bladzijden. In Denemarken verscheen in een uitvoerig studie over de rol van de Deense veiligheidsdienst (PET) tijdens de Koude Oorlog. Ook de Deense wetenschappers kregen onbeperkt toegang tot het archief van de PET. In het Verenigd Koninkrijk kreeg Keith Jeffery in 2005 opdracht om een officiële geschiedenis van de Britse Secret Intelligence Service (MI6) te schrijven ter ere van het honderdjarig bestaan van de organisatie. Het tijdvak van zijn studie besloeg 1909 tot 1949. John Scarlett, hoofd van MI-6, stelde dat de geloofwaardigheid vereiste dat Jeffery onbeperkt toegang kreeg tot de geheime dossiers voor de betrokken periode (1900-1949). Jeffery's studie *MI6. The history of the Secret Intelligence Service 1909-1949* werd in 2010 gepubliceerd. Een vergelijkbare studie *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5* verscheen in 2009 en werd ook geschreven door een onafhankelijke wetenschapper, Christopher Andrew. Ook hij kreeg het verzoek om in opdracht van de Britse veiligheidsdienst (MI5) een officiële geschiedenis te schrijven. Ook in de Verenigde Staten worden door de diverse Amerikaanse inlichtingen- en veiligheidsdiensten regelmatig historische studies gepubliceerd maar die zijn over het algemeen geschreven door medewerkers die voor de historische afdeling van zo'n dienst werken. In Nederland was dat ook het geval met de geschiedenis van de BVD en AIVD, die door de voormalige historicus van de AIVD, Dr. D. Engelen, werden geschreven. Engelen werd begeleidt door een wetenschappelijke begeleidingscommissie die ook onbeperkt toegang had tot de archieven van de Nederlandse veiligheidsdienst. Duitsland volgde in 2012 met de regeringsopdracht aan twee wetenschappers om de geschiedenis van de Duitse inlichtingen- en veiligheidsdiensten, BfV en BND, samen te stellen. De twee wetenschappers

accepteerden de opdracht onder de nadrukkelijke voorwaarde dat zij onbeperkt toegang kregen tot de archieven van beide diensten.

Australië volgde deze goede voorbeelden en verzocht de Australische historicus David Horner zo'n studie te schrijven. eind 2014 verscheen van zijn hand *The Spy Catchers: The Official History of ASIO, 1949-1963 (volume 1)*. De ASIO is de afkorting voor de nog steeds bestaande *Australian Security Intelligence Organisation*. (zie voor hun website <http://www.asio.gov.au/>) Het boek, de eerste in een serie van drie delen over de geschiedenis van de ASIO, verscheen bij uitgeverij Allen & Unwin en telt 710 bladzijden. Deel II van de ASIO-geschiedenis zal worden geschreven door de historicus John Blaxland en beslaat de periode van 1963 tot 1975. Deel III wordt geschreven door Rhys Crawley en dit deel beslaat de periode 1975 tot 1989: de val van de Berlijnse Muur.

David Horner, zo vertelde hij in interview, kreeg toegang tot zeer omvangrijke ASIO-archieven, zelfs sommige waarvan de ASIO-archivarissen niet bewust was dat die nog bestonden. Zoals alle officiële historici, aanvaarde Horner de opdracht onder de nadrukkelijke voorwaarde dat zijn onafhankelijke oordeel zou worden gerespecteerd. Hij accepteerde ook het recht van ASIO om die passages te verwijderen die misschien de Australische nationale veiligheid of de werkwijze van de dienst in gevaar kon brengen. In de eerste twee hoofdstukken neemt Horner het jaar 1901 al vertrekpunt en hij beschrijft de opbouw van de Australische inlichtingen- en veiligheidsdiensten in het interbellum en de activiteiten van die diensten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Opmerkelijk genoeg, en dat zou men toch als (Nederlandse) lezer wel verwachten, schenkt hij weinig tot geen aandacht aan de Japanse agressie tegen Nederlands Indië en de samenwerking met Nederlandse diensten en militairen in die periode.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontdekten de Australische diensten dankzij Sigint dat de inhoud van intercepts van het Japanse communicatieverkeer (ULTRA) werden doorgestuurd naar China door de Chinese Marine attaché. Men ontdekte ook dat de Japanners dit Chinese verkeer 'meelazen'. Londen en Washington Dc waren doodsbenuwd dat de Japanners hierdoor Ultra zouden ontdekken. De kwestie werd nog gecompliceerder toen bleek dat in Japanse berichten aan Tokio melding werd gemaakt van de operationele geallieerde plannen voor een aanval op de Filippijnen. De bron, aldus het onderschepte Japanse bericht, was de Sovjetambassadeur in Australië. Niet veel later werd er weer een Japans bericht onderschept waarin die ambassadeur als bron werd opgevoerd. Dit zorgde voor groot argwaan bij MI6 en de opdracht aan de Australiërs om zoveel mogelijk gecodeerde Sovjet-berichten vanuit en naar Australië te onderscheppen. De Australische en Britse diensten zouden nooit helemaal goed ontdekken welke rol de Sovjets hierbij speelden en wie nu het lek was.

Na de Tweede Wereldoorlog, kraakte een Anglo-Amerikaanse team de Sovjet-intelligence-codes in de operatie die bekend staat als Venona. De gekraakte berichten brachten het bestaan van een kleine spion ring van waarschijnlijk 3 ambtenaren binnen het Australische ministerie van Buitenlandse Zaken aan het licht. Zij zouden geheime gegevens hebben doorgespeeld aan Moskou via een lid van de Australische Communistische Partij. Niet veel later, in 1948, veranderde de Sovjet-Unie haar codes als gevolg van een tip off. Na de ontdekking van de Canberra spionagering stopten de Amerikanen met het doorgeleiden van intelligence naar Australië. Onder druk van de Britse en MI5 werd de toenmalige Australische regering min of meer gedwongen om een effectieve veiligheidsdienst, ASIO, op te zetten die de Amerikanen weer zouden overtuigen dat hun geheimen in Australië in veilige handen waren. In de vroege jaren '50 werd de Amerikaanse intelligence kraan naar Australië weer opgedraaid. In de eerste vijf jaar van haar bestaan werd het werk van ASIO gedomineerd door de jacht op andere communistische spionnen. Post-Venona, zoals Horner onthult, dook er echter maar weinig nieuwe informatie op over communistische activiteiten in het land. Toen besloot de ASIO om via één van haar agenten, Michael Biologuski, een sleutelfiguur te rekruteren.

Het was Vladimir Petrov die op de Sovjetambassade de activiteiten van de Sovjet-inlichtingendiensten leidde. Deze operatie was een groot succes en in april 1954 liep Petrov over. Kort daarna zetten de Sovjets Petrov's vrouw op het vliegveld naar Moskou maar bij een tussenlanding in Darwin liep zij ook over.

Terecht, beschrijft Horner het overlopen van Petrov als een grote "ASIO triomf". Die dienst had nu alle respect verdiend van alle westerse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Dat bleek ook op de *Commonwealth Security Conference* in 1955 in Londen. Want Petrov was niet zo maar iemand. Hij was zeer waardevol voor de westerse inlichtingen- en veiligheidsdiensten want hij had belangrijke posities vervuld zoals in 1939 toen hij voor de NKVD (voorloper KGB) verbonden was als codeklkerk bij het Rode Leger in West- China. Tussen 1940-1942 was hij als codeklkerk in Moskou belast met de interne communicatie verbindingen van de KKVD. En van 1943-1947 was hij codeklkerk In Zweden. Hij verschaftte na zijn overlopen ook informatie over de overlopers Burgess en Maclean. Hun defectie was geregeld door Kislitsyn en deze Rus was in Australië toen Petrov in 1954 asiel aanvraagde. Petrov onthulde ook dat Burgess en McLean in 1954 in Kuibyshev woonden. De Sovjetambassade moest sluiten van de Australische regering maar dat had tot gevolg dat de staf van de verschillende Oost-Europese ambassades en consulaten explosief groeide. Vooral de Tsjechen en Polen zouden de rol van de KGB overnemen. Deze uitvoerige reconstructie van de Petrov kwestie kreeg in de media ook veel aandacht. Zie deze website:

<http://www.radio.cz/en/section/czech-history/czechoslovakian-espionage-down-under-during-the-early-years-of-the-cold-war>

Petrov was in Zweden de liaison geweest met de Zweedse communistische partij. De Zweedse dienst wilde graag een medewerker naar Australië sturen om hem te verhoren. Een delicate zaak omdat de Zweedse ambassade de belangen van de Sovjet-Unie behartigde nu die hun ambassade hadden moeten sluiten. Uiteindelijk willigde de ASIO dit Zweedse verzoek en de Zweedse veiligheidsdienst verhoorde Petrov. De Zweden namen als quid pro quo een lijst met 293 namen en foto's van Sovjet diplomatieke medewerkers mee waarvan men vermoedde dat die tussen 1940-1947 betrokken waren bij spionage activiteiten. Petrov moest die personen identificeren.

Het vertrek van de Sovjets kwam voor de ASIO trouwens als een geschenk uit de hemel. Op 15 januari 1959 begon Operatie Mol. Een gespecialiseerd ASIO-team drong de verlaten en lege Russische ambassade binnen en plaatste afluistermicrofoons op de eerste verdieping. ASIO wachtte geduldig en activeerde de microfoon niet. Pas toen de Sovjets terugkeerden en de KGB-sweepers werd de microfoon in december 1960 ingeschakeld. De microfoon bleek echter slecht te werken en in augustus 1965 werd Operatie Mol gestaakt.

Heel uitvoerig beschrijft Horner de strijd van de ASIO tegen de Communistische Partij van Australië (CPA). De CPA werd grondig gepenetreerd door ASIO en die dienst had in 1962 ruim 300 actieve agenten binnen de partij, met inbegrip van een CPA-lid in het hart van de partij. Als er een groot Oost-West conflict zou zijn uitgebroken tussen de Sovjet-Unie en het Westen zouden ongeveer 1000 communisten zijn geïnterneerd. Horner schrijft hier licht kritisch over.

De Nederlandse lezer is uiteraard zeer nieuwsgierig wat Horner schrijft over de connecties en liaison van de ASIO met de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Dat valt een beetje tegen. Op bladzijde 258-260 en 513-516 gaat hij wel uitvoerig in op het stationeren van verschillende ASIO-medewerkers in Den Haag. Gezien de grote stroom van Nederlandse emigranten naar Australië wilde de ASIO zicht houden op de Nederlandse 'uitreizigers'. Zaten er ex-Nazi's, ex-NSB'ers of communisten bij? Soms waren er meerdere ASIO-medewerkers in Nederland maar midden 1956 was er nog maar één ASIO-medewerker in Den Haag gestationeerd. Maar Horner schrijft nagenoeg niets over de Australische intelligence liaison met de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Jammer, maar dit ligt blijkbaar toch nog te gevoelig. Want ongetwijfeld zullen onze diensten contact hebben gehad met de ASIO, als was het alleen maar over de perikelen met Indonesië inzake Nieuw-Guinea.

Ook over Nieuw-Guinea zal de lezer helaas weinig tegenkomen. Op pagina 159 beschrijft Horner dat de ASIO zich zorgen begon te maken over de ontwikkelingen op dit eiland. Immers, Australië 'bezat' de andere helft van dat eiland. Na toestemming van de Nederlandse ambassade in Canberra reisde een ASIO-medewerker naar de hoofdstad van het Nederlandse deel van Nieuw-Guinea, Hollandia, om aldaar een liaison relatie op te bouwen. De ASIO-man moest heel discreet te werk gaan omdat als zijn missie ontdekt zou worden, dan had dat grote negatieve gevolgen voor de Australische relaties met Indonesië. Jakarta was namelijk heel erg 'sensitive' inzake de Australisch-Nederlandse samenwerking. Vooral op het gebied van militaire samenwerking. De liaison in Hollandia werd in maart 1954 gestart en zou daarna 5 jaar duren. Belangrijkste zaken waar ASIO belangstelling voor had, waren Indonesische infiltraties op Nieuw-Guinea en de activiteiten van Indonesische en Chinese communisten op het Australische deel van het eiland. De liaison werd in 1959 beëindigd. Merkwaardig want het conflict tussen Nederland en Indonesië rond Nieuw-Guinea zou tot 1962 zou duren. Waarom de ASIO de liaison beëindigde, beschrijft Horner helaas niet en dat terwijl zijn grondige studie de periode tot en met 1962 behandelt.

Ondanks deze toch wel merkwaardige omissies, leest Horner's boek heel prettig en heeft de studie een zeer hoog informatieniveau. De lezer zal veel kunnen lezen over de Australische intelligence relatie met de twee Britse inlichtingen- en veiligheidsdiensten, MI5 en MI6, alhoewel in de fantastische namenindex men tevergeefs zal zoeken naar de liaison met het Britse GCHQ of de Amerikaanse NSA. Ook de samenwerking met de CIA komt er bij Horner bekaaid af. Dat neemt niet weg dat Horner een zeer leeswaardig boek heeft geschreven. Goed voorbeeld (Noorwegen, Denemarken, Duitsland, Engeland, Australië, enz.) doet volgen. Misschien moet de MIVD nu eindelijk maar eens werk gaan maken van hun eigen officiële geschiedschrijving. Die van de BVD/AIVD ligt er immers al enige tijd.

Cees Wiebes

PS: De auteur David Horner en zijn uitgever lieten mij enkele dagen geleden weten dat Nederland, Nieuw-Guinea en de relaties in Indonesië uitvoerig aan de orde zullen komen in het tweede deel van de geschiedenis van ASIO dat later dit jaar zal verschijnen.